

3695/1940
329993

Colecția Uniunii Scriitorilor Olteni

NICU CONDIESCU

— EVOCARE —

BCU Cluj / Central University Library Cluj
DE

NIC. DEFLEURY

RAMURI
CRAIOVA
1 9 4 0

Colecția Uniunii Scriitorilor Olteni

NICU CONDIESCU

— EVOCARE —

DE

BCU Cluj / Central University Library Cluj
NIC. DEFLEURY

RAMURI
CRAIOVA
1 9 4 0

329993

N. M. CONDIESCU

CUVÂNT ROSTIT
LA
COMEMORARA SCRITORULUI
N. M. CONDIESCU

Parc'aud și-acum cuvintele rostite de Nicu Herescu, la Radio, în ziua când a murit Nicu Condiescu. El anunța prietenilor, cu emoție reținută, ultima-i dorință: „Nu vreau flori, nu vreau discursuri...”.

N'am intenția să-i turbur liniștea de veci. Nu este vorba de-un discurs, dar este vorba de-o floare—floarea simbolică—pe care suntem datori s'o depunem acum, acum când începe să se făurească o istorie literară. Antologia, care nu este decât o colecție de flori alese din opera poeților, prozatorilor sau muzicanților, antologia de mâine, ne impune, la toți, aceasta pioasă contribuție spirituală, la comemorarea scriitorului N. M. Condiescu.

Faptul că, i-am fost unul dintre prietenii din copilărie — aici, în orașul unde ne-am adunat toți, vechii prieteni, prietenii de mai târziu și admiratori necunoscuți, ca să-l proslăvim împreună—îmi dă prilejul să contribuie cu un document prețios. Acest document, împreună cu altele, ce se vor mai găsi, vor ajuta la clarificarea și interpretarea operii scriitorului.

Este vorba de-o scrisoare, cu data de *13 Aprilie 1924*, pe care mi-a expediat-o din București, și pe care am păstrat-o cu drag.

Sunt 16 ani de-atunci, adică din vremea când apăruse, de curând, prima lui lucrare literară „*Peste Mări și Țări*“, exteriorizarea unei lungi și interesante călătorii, pe care o făcuse în calitate de ofițer aghiotant al A. S. R. Principele Moștenitor.

Din lectura acestei scrisori se pot culege date interesante, în privința manifestării literare de mai târziu, care vor completa: omul și opera.

În legătură cu aceste date se găsesc și aprecieri personale asupra periodicelor cari erau în măsură să dea, în vremea aceea, „*O drumuire în lipsa de orientare literară*“.

* * *

O corespondență, cu date mai recente, trebuie să existe, dar ea nu mai oglindește aceeași stare de spirit. Mai prețioasă, poate,

din punct de vedere al adnotării textelor, dar mai puțin interesantă în ce privește framântările din nesiguranța aceia care însoțește primii pași ai scriitorului.

Rândurile acestea sunt cu atât mai interesante cu cât se desprinde din ele satisfacția debutantului în literatură.

Modestia începătorului — încurajat și elogiât — împletită cu avântul reținut al inspirației, — stăpân acum pe condeiu, — dau gândurilor exteriorizate pitorescul care impresionează.

* * *

Între altele îmi scriia :

BCU Cluj / Central University Library Cluj
„Am un plan de lucru pozitiv, — în afară de nimicurile date la reviste — pe care în zece ani, de voi trăi, — l-aduc la realizare. Trăi-voi însă încă atât ?“

A mai trăit, totuși, încă 15 ani și 2 luni, dar, din nefericire, lucrul început (cred că, se gândea la : „Însemnările lui Safirim“), n'a fost realizat în întregime. De ce ? Motivul reiese clar, dintr'o mărturisire pe care o făcea tot în această scrisoare :

„Ș'apoi, răul la mine stă în faptul, că nu pot scrie pe rezezeală și fără să revăd. Șlefuirea, după primul aș-

ternut al gândirei, ține zile întregi, mă obsedează chinuitor. Ce vrei, nu sunt un inspirat. La mine cupa se umple picătură cu picătură“.

* * *

Dar, ceea ce știi foarte puțini, este faptul că, el s'a hotărît să scrie, pentru tipar, numai în urma unui îndemn discret, dar Princiar! Literatura românească datorează M. S. Regelui Carol II, pagini dintre cele mai frumoase, rămase după urma scriitorului N. M. Condiescu, aghiotant credincios până în clipa din urmă.

Căci iată ce-mi scria, după apariția cărții:

BCU Cluj / Central University Library Cluj
„O timiditate de om vârstnic și un simț de auto-critică, aspru, îmi strângea aripile. Și deodată, — împins de Cel care mă luase în călătorie, am început să reîmpletesc firul întrerupt în anii adolescenței. Așa a apărut întâiul volum, — cu gânduri pe jumătate spuse, cu senzații strecurate sfios printre datele istorice, cu avânturi înjumătățite“.

* * *

Spirit contemplativ și doritor de a se instrui, nu pentru a-și satisface o ambiție (căci n'a fost niciodată un ambițios), citea mult.

A început — în adolescență — să scrie ver-

suri și poeme în proză. Ne citea multe din ele, și noi îl ascultam cu emoție, cu emoția sinceră a juneții, sentiment care, mai târziu, devine, în cele mai multe cazuri, numai un cuvânt amabil ce se întrebuițează foarte des.

Pe cât îmi amintesc, a tipărit chiar un mic volum de versuri, pe care — mai târziu — le-a renegat, ca atâția alți scriitori de seamă. — Ele purtau — în mod firesc — pecetea naivității de începător ce băjbâe, vrăjit de duioșia poeziilor care-i legănaseră copilăria. — Pe-atunci, un volum de versuri al maeștrilor ce-au cântat iubirea fără prihană, era socotit ca un talisman. Fetele de pension, ca și băieții, dormeau cu el sub căpătâiu, ca să le aducă vise de dragoste cu noroc și cu izbândă.

Din tot ce ne citea, nu mai mi-aduc aminte decât de-un singur vers, pe care, multă vreme, l-am declamat toți — pe toate tonurile — spre marea lui satisfacție. Versul suna astfel :

„Cu fața-ți răbojită de-a timpului custură“...

Este o fericită împerechere de cuvinte vechi românești, care evocă sugestiv fața brăzdată de vreme, după cum o custură creștează, în lemn, însemnări pe un răboj.

„Cu fața-ți răbojită de a timpului custură“, pe care nu l-am uitat nici astăzi, este un vers ieșit din inspirația adolescentului Nicu

Condiescu, un vers care denotă talent și gândire subtilă.

Versuri și poeme în proză a scris și mai târziu, a scris mereu, dar numai pentru a-și ușura sufletul,... „per isfogar la mente“, după cum a spus Dante în limba lui.

Așa se explică, cum prima lui lucrare tipărită — lucrare de maturitate — a fost întâmpinată cu o generală uimire, în ceia ce privește sonoritatea și armonia stilului, fapt despre care el pomenește astfel în scrisoare:

„Ceia ce i-a mirat, a fost apariția neașteptată a unui stil, care dovedea o îndelungată strădanie de ucenic tăcut, în contrast cu gălăgioasa activitate a celor tineri, în deosebi“.

*
*
*

Nu pot să trec, înainte de a citi scrisoarea, peste un amănunt pitoresc din copilăria lui, fapt căruia el îi atribue cea mai mare înrîurire spirituală, și anume: „închegarea darului“ de mai târziu.

El și-a trăit copilăria în mahalaua Obedeanului din acest oraș, împreună cu noi cari locuiam tot pe-acolo. — Dacă scobori în vale, pe lângă grădina acestui Colegiu, și treci de grădina „Mihai Bravu“, dai peste școala primară și biserica Obedeanu. Locuiam, cu chirie, în casele vecine din spatele bisericii.

În odăița mea, din strada Obedeanu No. 2, s'a format o bibliotecă (din cărți de adunătură, dar bune) în jurul căreia ne adunam, ca să citim și să vorbim, acum 45 de ani. Eram elevi de liceu

Câteva rânduri de cărți, așezate pe o masă de brad, — vopsită cu lac negru, — asta era biblioteca noastră de-atunci.

Eu credeam că voi învăța și termina Facultatea de Medicină. — În vederea acestor studii viitoare, îmi procurasem un schelet. — Nicu a luat hârca, a scris mare pe osul frontal: „*Hecce homo*“, și a așezat-o deasupra cărților de citit, din mica noastră bibliotecă, ce-a fost botezată mai târziu: „*Biblioteca Macabră*“.

Iată ce-mi scria, în aceeași scrisoare, amintindu-și, după aproape 30 de ani, de această bibliotecă:

„Recitind rândurile tale, în noaptea aceasta liniștită, sub lumina prietenoasă a lămpii, retrăesc toată copilăria noastră. De acolo, de la acel „hecce homo“ plin de romantism s'a închegat darul de astăzi. Poate că, dacă n'am fi fost atât de chinuiți și de împiedecați în copilăria noastră, n'am fi așa cum suntem“.

De altfel, pomenește mai pe larg și în „*Insemnările lui Safirim*“, despre această bibliotecă macabră, — care n'a fost o închi-

puire. — După alți zece ani, el reia astfel povestea copilăriei, spre sfârșitul romanului:

„Ne constituisem în societate literară : „Macabra“ nici că se putea alt titlu, cu emblema o hârcă, dedesuptul căreia sta scris : Hecce homo“ !

Iar mai departe continuă :

„Socot astăzi, că tot ce-am purtat bun în noi, de-alungul luptei viroase cu viața, ne-a venit de la cărțile acelea, cetite cu naiva patimă a sufletelor însetate după frumos“. Etc. (p. p. 192 — 193).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* *

Și-acum să citim scrisoarea în întregime.— Stilul ei depășește cu mult stilul epistolar obișnuit. Vibrațiunile, în surdină, ale acestui suflet de artist creator, precum și armonia unor anumite cadențe, ce dau frazei un colorit luminos și cald, — s'vonesc, fără îndoială, însușiri deosebite. — Insușiri cari au și fost recunoscute de la 'nceput.

Iubite Nicolae,

Răspund târziu slovelor tale, pline de dragoste și de neclintită frăție, calită în surzurile și bucuriile anilor copilăriei și ai primei tinereți. Mi mărturisesc că, prindusem de mult nădejdea unei renașteri intelectuale, ~~și~~
~~pe~~ viața mea din ultimii ani, cu apăsările și obligațiile ei, — imediată de cei trei și domnia de furtună și de afușese să mă mîntuie și pe mine. La toate frământările suferite de simțiri mele, — la moșneala înăbușită a rașunilor constructive, — răspundeam negativ. O hîmăritate de om vîrstnic și un simț de auto-critică, aspru, mi ~~în~~ străngea aripile.
 Și deodată, — împins de cel care mă luase în călătorie, am început să reîmplinesc ființă întreruptă în anii adolescenței. Așa a apărut întâiul volum, — cu gînduri pe frumusețe sfere. —

Iubite Nicolaie,

Răspunzând târziu slovelor tale, pline de dragoste și neclintită frăție, călită în durerile și bucuriile anilor copilăriei și ai primei tinereți.

Îți mărturisesc că, pierdusem de mult nădejdea unei reînnoiri intelectuale.

Viața mea din ultimii ani, cu aparențele și obligațiunile ei, — invidiate de cei seci și dor-nici de fastuozitate, — ajunsese să mă mintă și pe mine.

La toate frământările surde ale simțirii mele, — la mocneala înăbușită a năzuințelor constructive, — răspundeam negativ. O timiditate de om vârstnic și un simț de auto-critică, aspru, îmi strângea aripile.

Și deodată, — împins de Cel care mă luase în călătorie, am început să reîmpietesc firul întrerupt în anii adolescenței. Așa a apărut întâiul volum, — cu gânduri pe jumătate spuse, — cu senzații strecurate sfios printre datele istorice, — cu avânturi înjumătățite. A fost primit cum nu mă așteptam. Toți scriitorii, bătrâni și tineri m'au căutat, și-au curs în toate publicațiile, aprecieri semnate de chemați ca și de nechemați, — unele din ele ridicol de goale în laudele care mi se făceau.

Ceia ce i-a mirat, a fost apariția neașteptată a unui stil, care dovedea o îndelungată strădanie de ucenic tăcut, în contrast cu gălăgioasa activitate a celor tineri, în deosebi.

M'au ales în toate societățile lor, m'au pus în toate comitetele de direcție ale scriitorilor de-acum, cu tot rânjetul, pe care ades îl dovedesc subț surâsul, așa zis, prietenesc.

De fapt, prietenie, așa cum am legat-o cu

tine, cu Beyon și Filimon, nu mai pot s'o împletesc cu nimeni astăzi.

În volumul al II-lea, am fost mai personal. „Mi-am dat drumul” cum s'ar zice.

Și astfel, am bătut la poarta pe care o credeam pentru totdeauna închisă.

Dacă îți înșir toate acestea, iubite Nicolae, nu o fac ca să mă gudur, prețuindu-mă singur ca nerozii. Ci, ca să-ți poți da seamă, că peste toate aceste nimicuri, n'am prețuit de cât trei mari bucurii și anume:

1. Acum doi ani, într'o seară, cetind lui Filimon, pagini din volumul I-u, încă nedăruite tiparului. A început să mă asculte plictisit și cu vădită neîncredere a prietenului obișnuit din copilărie cu încercările mele. După câte-va foi, a început să plângă, și mi-a spus: „Măi dragă, ori ce vor vrea să zică toți, ori cum te vor primi, slovele astea vor răsbate și vor rămâne”.

2. Scrisoarea lui Beyon, după cetirea volumului al II-lea, — plină de aprecieri cari m'au rușinat, umplându-mi în acelaș timp sufletul de credință și...

3. Rândurile tale de-acum, — la cari nu mă așteptam. Sunt scrise proaspăt, după isprăvitul ultimelor pagini. Cu scepticismul tău și cu mărturisirea ce-mi făcuseși, că nu mai citești de cât pe clasici, îmi ziceam că, cel mult ai să-l răsfoești cu bunăvoința unei prietenii vechi, încetoșată de depărtare și de lipsa unei continue legături intelectuale.

M'am înșelat, — și-ți mulțumesc pentrucă tu, — și alături de tine, Filimon și Beyon, — mi-ați vărsat nouă putere de muncă și încredere în acea ce voiese să zidesc.

Căci, — singuri voi, — fiecare în felul său — ați pătruns în fundul gândurilor mele exteriorizate.

Toate aprecierile celor chemați, m'au gădilat, fără să-mi dovedească că au înțeles, ce bruma am turnat acolo din simțirea mea.

Recitând rândurile tale, în noaptea aceasta liniștită, sub lumina prietenoasă a lămpii, re-trăesc toată copilăria noastră. De-acolo, — de la acel „hece homo” plin de romantism s'a închegat darul de astăzi. Poate că, dacă n'am fi fost atât de chinuiți și de împiedecați în copilăria noastră, n'am fi așa cum suntem.

Odată poarta deschisă, îmi continui drumul, până la capăt. De-ai ști însă, cât mă sbat, în chinuitoarea săcăială a slujbei mele, să fur câte-va clipe de liniște.

Iată, de pildă: trebuie să dau peste câteva zile, pagini pentru „Gândirea”, pentru „Cugețul Românesc”, pentru „Convorbiri” și pentru „Năzuința”. Crezi că am să pot? De două săptămâni m'am cocoșat. A fost vizita prințului Japonez. Acum e congresul bizantinolog și Joi plec pentru trei zile la Galați, Iași, Rădăuți și Sucevița cu principii moștenitori. Mă voi strădui să dau pentru „Năzuința”, — prea mi-a scris frumos Elena Farago, — și dacă vezi pe Beyon, spune-i să comunice camarazilor că tot sufletul meu, merge spre revista craioveană. Ș'apoi, răul la mine stă în faptul, că nu pot serie pe repezeală și fără să revăd. Șlefuirea, după primul așternut al gândirei, ține zile întregi, mă obsedează chinuitor. Ce vrei, nu sunt un inspirat. La mine, cupa se umple picătură cu picătură.

În numărul penultim al „Gândirei” Nr. 13, am două pagini. E umanizarea unuia din marile momente ale vieții lui Isus. Inghesuit, o dasem la cules înainte de plecarea mea în Italia, — apoi am oprit publicarea, timp de trei numere. Vream s'o refac, să-i dau mai multă acțiune.

Băeții au păstrat-o culeasă la tipografie și în ultimul timp, bolnav de gripă în casă, — am vrut s'o opresc. Era prea târziu. Se trăsese coala. A apărut așa cum nu vream eu, aducându-mi și bocluc. Galaction — care s'a popit, — mi-a spus alaltăeri că s'au sbârlit bărbile „Inalților Sfințiți” cetind-o, și m'a rugat, ca s'o dreg, să-i dau o „reverie mistică”.

Caută de-ți procură „Gândirea” No. 13 și urmărește revistele „Convorbiri” sub noua lor direcție, „Cugetul Românesc” și „Năzuința”. Vei avea o drumuire în lipsa de orientare literară actuală. Mă vei găsi și pe mine, din când în când.

Am un plan de lucru pozitiv, — în afară de nimicurile date la revistă, — pe care în 10 ani de voi trăi, — l'aduc la realizare. Trăi-voi însă încă atât? Cred că te-am plictisit cu atâta beltea! Răsfoind hârțile din sertare, am găsit multe scrisori de ale tale, unele din anul tău de medicină. Când vii să le recitim? Cu politica cum stai? Iorga mi-a spus acum două zile că fuziunea cu Argetoianu e ca și făcută. Iți convine?

Dacă nu te plictisesc spovedaniile mele, fă-ți curaj și răspunde-mi. Vom avea astfel, mulțămirea unei reîmprimăveriri sufletești. Dacă vii prin București, dă-mi de veste. Transmite, rogu-te, respectoasele mele omagii Doamnei Defleury, iar din partea nevastei mele călduroase salutări. Pe tine, te sărut frățeste.

Nicu.

13. IV. 924. București.

Sărutări lui Beyon. I-am urmărit frumoasele traduceri și interesantele pagini documentate asupra celor câteva monumente oltene. Spune-i și lui să nu mă ocolească, venind prin București.

Scrisoarea aceasta, care constituie un document prețios, nu mai îmi aparține de azi înainte. Ea trebuie să treacă în patrimoniul literar. O voi încredința, deci, lui Nicu Herescu, Președintele S. S. R., cu rugămintea ca, după ce o va folosi cum va crede de cuviință, să o depună la „Academia Română“, din București, secția manuscriselor.

* * *

De la o vreme, vechea noastră prietenie a fost: „*încețoșată de depărtare și de lipsa unei continue legături intelectuale*“, după cum spunea el.

Pentru ultima oară l'am mai văzut în toamna anului 1938, în biroul lui. Împreună cu Nicu Herescu, am petrecut o noapte, stând de vorbă și citind, în biroul acela în care s'a trudit nopți întregi, ca să desăvârșească opera începută. Căci scriitorului N. M. Condiescu, i-se potrivește, tot așa de bine, aceia ce spunea odată I. L. Caragaiale (în legătură cu truda și migala ce depunea și el în șlefuirea frazei): „Numai Dumnezeu și Compania de iluminat știu cât costă o pagină scrisă definitiv“ !...

Ne-a citit atunci — între altele — bucățile lui favorite din „*Schițe*“: „*Sirigări în noapte*“ și „*Reveniri*“. Le-a citit, acompaniat, în surdînă, de-o muzică frumoasă care venea — nu mai știu din ce văzduhuri — prin aparatul lui de Radio, ascuns în maldăre de cărți.

S'apropia de ziuă, și el tot mai stăruia să rămânem.

La plecare, mi-a dăruit : „Peste Mări și Țări“ (în ediția de mare lux), după ce a scris pe prima pagină :

„Lui Nicolaie Defleury.

În amintirea unei vieți care apune azi, și pentru noaptea frumoasă dăruită acum“.

„Nicu — 13 Sept. 1938“.

Din tristețea acestor cuvinte, se deslușește că, el presimțea sfârșitul apropiat. După nouă luni a lăsat condeiuul din mână pentru totdeauna...

Ce-a urmat, din ziua în care... „a bătut la poarta pe care o credea pentru totdeauna închisă“;... vor spune criticii de artă și scriitorii consacrați — prietenii lui de mai târziu — cari l-au iubit și prețuit. — Vor spune acum, și 'n totdeauna — prin graiu și slovă — în așa fel, în cât să-i pregătească o așezare temeinică în antologia de mâine a scrisului românesc. — Căci opera lui — atât de armonios începută, dar neterminată — va dăinui, totuși, așa după cum dăinuește, — în muzica clasică, de-un veac și mai bine : „Simfonia Neterminată“ de Schubert.

